

Agnieszka Kijak

O roli pilotażu w badaniach socjolektu biegaczy

Pilotaż (badania pilotażowe) przeprowadza się przede wszystkim jako wstęp do badań właściwych w naukach społecznych. Jego celem jest sprawdzenie poprawności założonej procedury badawczej (Grzeszkiewicz-Radulska 2012: 113). Wielu badaczy rezygnuje z pilotażu, co jest błędem, ponieważ podczas niego mogą wyjść na światło dzienne kwestie, których nie dałoby się w inny sposób przewidzieć.

Przygotowując badania języka środowiskowego biegaczy, planowałam skorzystać z metod socjologicznych, skonstruować optymalne narzędzia oraz objąć swoimi działaniami obszar do tej pory nieobserwowany pod tym kątem. Uznałam więc pilotaż za niezbędny.

Przed przystąpieniem do badań zapoznałam się z dość obszerną literaturą przedmiotu przedstawiającą wcześniejsze działania na tym polu. Są to m.in. prace Stanisława Grabiаса poświęcone językowi środowiskowemu (*Język w zachowaniach społecznych*), Ewy Kołodziejek o subkulturach (*Człowiek i świat w języku subkultur*) i o języku marynarzy (*O ekspresywności i emocjonalności słownictwa marynarzy; O gwarze marynarzy i subkulturze marynarskiej – propozycje badawcze; Zapożyczenia w gwarze marynarzy (typy i funkcje)*) oraz Włodzimierza Mocha dotyczące subkultur (*Socjolekt czy język subkultury – kwestia ciągle dyskusyjna*). Nie budzi wątpliwości sposób badania historycznych języków środowiskowych, po których, jak w przypadku socjolektu flisackiego, łowieckiego czy szlacheckiego, pozostał jedynie materiał pisany (Walczak 2010: 21). Dużo trudniej jest badać współczesne socjolekty, które występują zarówno w odmianie pisanej, jak i ustnej, a ponadto podlegają ciągłym przeobrażeniom. Rozważań metodologicznych na temat sposobów ich analizy podjął się w ostatnich latach Tomasz Piekot, który badając język środowiskowy kulturyistów nieprofesjonalnych, zwrócił uwagę na brak monografii dotyczących społecznych uwarunkowań tej odmiany (Piekot 2008). Do zaplanowania

swoich badań zdecydowałam się skorzystać z klasyfikacji Aleksandra Wilkonia (Wilkoń 2000: 85), wyróżniającego następujące typy socjolektów współczesnych:

1. socjolekty dużych i znaczących grup społecznych tworzących duże skupiska na określonym terytorium, np. socjolekt górników;
2. socjolekty grup zorganizowanych i zinstytucjonalizowanych, np. socjolekt wojskowy, marynarzy, harcerzy;
3. socjolekty powstałe na zasadzie dobrowolnych zrzeszeń, np. socjolekt łowiecki, wędkarski;
4. socjolekty środowisk przestępczych.

Badany przeze mnie język środowiskowy – zgodnie z powyższą klasyfikacją – można uznać za powstały w wyniku dobrowolnego zrzeszania się biegaczy. Ze względu na sferę życia, której dotyczy, socjolekt ten można zaklasyfikować także jako podrzędny w stosunku do języka sportu. Jan Ożdżyński, autor monografii *Polskie współczesne słownictwo sportowe*, dokonał systematyzacji sportowych sytuacji komunikacyjnych, wydzielając wśród nich:

1. Sytuacje komunikacji niewerbalnej, z dominującymi sygnalizacyjnymi kodami: wzrokowym, słuchowym i dotykowym.

2. Sytuacje komunikacji werbalnej, wśród których dodatkowo można wyróżnić:

- a) komunikację bezpośrednią (twarzą w twarz):

- kontakt bezpośredni dwustronny (dialog),

- kontakt bezpośredni jednostronny z faktyczną lub potencjalną możliwością reakcji słownej słuchacza (np. okrzyki z trybun do zawodnika);

- b) komunikację masową:

- przekaz telewizyjny (kod audiowizualny),

- przekaz radiowy (kod foniczny),

- przekaz prasowy (tekst pisany),

- przekaz książkowy (literatura fachowa) (Ożdżyński 1970: 16).

W klasyfikacji tej – a na potrzeby niniejszych badań skupiam się tylko na sytuacjach komunikacji werbalnej – wypada zwrócić uwagę na komunikację masową. Obecnie internet stanowi jeśli nie najważniejsze, to jedno z ważniejszych mediów, konieczne jest zatem włączenie analizy internetowych sposobów komunikacji do badań socjolektu.

Narodowy Spis Biegaczy, w którym online zarejestrowało się 60 641 osób¹, pokazał, że z sieci korzysta duża grupa osób uprawiających ten sport. Inne badania przeprowadzone przez Uniwersytet Ekonomiczny również

¹ Wnioski ze spisu dostępne są na stronie: spisbiegaczy.pl [dostęp: 12.03.2016].

potwierdzają, że internet stanowi dla nich istotne medium komunikacyjne. Biegacze podają w ankietach, że regularnie korzystają z sieci, poszukując informacji na temat treningów, diety i sposobów radzenia sobie z kontuzjami. Na temat biegania i imprez biegowych dyskutują także na forach internetowych, a część z nich należy do grup skupiających biegaczy na portalach społecznościowych. Ankietowani przyznają również, że internet wpływa na ich decyzje w sprawie zakupów, np. obuwia, odzieży lub sprzętu biegowego. Informacje na temat biegania znaleźć można na rozmaitych stronach internetowych, przede wszystkim na specjalistycznych portalach, w czasopiśmie *online* oraz na blogach. Biegacze wymieniają się informacjami na forach internetowych oraz zakładają grupy tematyczne na portalach społecznościowych². Na podstawie powyższych danych, świadczących o dużej komunikacyjnej roli internetu, tego typu źródło gromadzenia materiału należy uznać za jedno z ważniejszych w badaniach nad socjolektem³.

Jadwiga Kowalikowa klasyfikuje sytuacje komunikacyjne wśród sportowców podobnie jak Ożdżyński, wyróżniając jednak przede wszystkim dwa typy kontaktu: bezpośredni i niebezpośredni. W pierwszym z nich zwraca szczególną uwagę na liczbę osób rozmawiających ze sobą – wyróżnia tu komunikację pomiędzy:

- a) pojedynczym nadawcą i pojedynczym odbiorcą (np. komunikacja trenera z zawodnikiem),
- b) pojedynczym nadawcą i zbiorowym odbiorcą (np. komunikacja trenera z drużyną),
- c) zbiorowym nadawcą i pojedynczym odbiorcą (komunikacja grupy kibiców z jednym sportowcem),
- d) zbiorowym nadawcą i zbiorowym odbiorcą (np. komunikacja drużyny z grupą kibiców) (Kowalikowa 1997: 378).

W tym podziale autorka nie uwzględnia jednak odmian i form komunikacji, których uporządkowania dokonał w latach 70. XX wieku Ożdżyński, m.in. na podstawie wcześniej opracowanej przez siebie klasyfikacji (Ożdżyński 1979: 28). Badacz wyróżnił następujące warianty wypowiedzi sportowych:

² Ogólnopolskie badania przeprowadzone zostały przez Uniwersytet Ekonomiczny wiosną 2014 roku. Dokonano analizy 4406 poprawnie wypełnionych ankiet, które przesłali zainteresowani biegacze. Raport dostępny na stronie: ue.poznan.pl [dostęp: 12.03.2016].

³ Więcej na temat tych źródeł i wniosków z ich analizy w artykule *Język środowiskowy w nowych mediach (na przykładzie komunikacji biegaczy)*, który ukaże się w roku 2017 w tomie wieloautorskim pt. *Język – Technologie – Internet* pod red. Anny Bączkowskiej.

1. W odmianie wewnątrzśrodowiskowej:
 - a) pozajęzykowe i paralingwistyczne formy komunikowania,
 - b) językowe formy komunikowania:
 - mówione warianty środowiskowe kibiców/zawodników,
 - mówione warianty profesjonalne pomiędzy specjalistami tej samej dyscypliny/pomiędzy specjalistami różnych dyscyplin/pomiędzy specjalistą i zawodnikami,
 - pisane warianty literatury fachowej: naukowy/szkoleniowy;
2. W odmianie dziennikarsko-sportowej:
 - a) mówione warianty dziennikarskie: relacja radiowa/komentarz telewizyjny/radiowo-telewizyjny komentarz odczytywany,
 - b) pisane warianty prasowe: wiadomości prasowe/komentarze/reportaże/wywiady i inne.

Ponieważ celem moich badań są zebranie i leksykograficzne opracowanie oraz lingwistyczna analiza jednostek leksykalnych (prosty, tj. leksemów, oraz spetryfikowanych połączeń wyrazowych – zestawień i frazeologii) dyferencyjnych w stosunku do polszczyzny ogólnej i współtworzących socjolekt biegaczy, koncentruję się na odmianie wewnątrzśrodowiskowej, z pominięciem dziennikarsko-sportowej. Podobnie zresztą uczynili autorzy książek poświęconych innym współczesnym socjolektom sportowym: Barbara Pędzich analizująca socjolekt paralotniarzy oraz Tomasz Piekot, który zajmował się językiem kulturystów nieprofesjonalnych. Ostatni z nich prowadził badania jedynie w sytuacji komunikacyjnej podczas treningu. Z mojej codziennej obserwacji wynikało jednak, że biegacze chętnie spotykają się ze sobą towarzysko i rozmawiają wówczas często o sprawach związanych z zawodami oraz przygotowaniem do nich. Postanowiłam więc przeprowadzić badania pilotażowe także w warunkach, kiedy nie będą wykonywali aktywności fizycznej.

Pędzich dokonała charakterystyki źródeł badawczych, z których korzystała, dzieląc je na pisane: czasopisma, książki, strony internetowe, oraz mówione, scharakteryzowane przez nią jako „zasłyszane w typowych dla tego środowiska sytuacjach komunikacyjnych” (Pędzich 2012: 37), czyli podczas kursów latania oraz spotkań pilotów w okolicznościach związanych z uprawianiem paralotniarstwa. Nie sprecyzowała jednak, jakich metod użyła do zebrania materiału.

Piekot – jak opisał w części teoretycznej swej książki – do analizy socjolektu kulturystów nieprofesjonalnych wykorzystał materiał zasłyszany w pięciu wybranych siłowniach Dolnego Śląska oraz uzyskany w trakcie lektury czasopisma kulturystycznego „Muscle & Fitness”. Za źródło posłużyły mu także strony internetowe. Autor książki *Język w grupie społecz-*

nej. Wprowadzenie do analizy socjolektu, inaczej niż badaczka zajmująca się słownictwem parolotniarzy, precyzyjnie omówił metody, które wykorzystał. Wskazał również te, które z pewnych względów odrzucił. Stwierdzając na wstępie, że „materiał pisemny nie stanowi żadnego problemu” (Piekot 2008: 65), skupił się na przedstawieniu jedynie socjolingwistycznych metod zbierania materiału mówionego. Za najgorszą i najmniej wiarygodną uznał metodę notowania. Ankietę ocenił jako wygodną, lecz niewiarygodną ze względu na to, że respondenci mogą podać nieprawdziwe dane. Metodą idealną pod względem wiarygodności jest nagrywanie, które jednak nie jest łatwe, wiąże się bowiem z koniecznością wniknięcia do badanej grupy (Piekot 2008: 65–66). Pomimo wad omówionych metod autor w swoich badaniach zdecydował się na wybór notowania i nagrywania.

Przyjmując niemal za pewnik założenie Piekota o tym, że zbieranie materiału pisanego nie jest problematyczne, zajęłam się najpierw – bardziej skomplikowanym – gromadzeniem materiału mówionego.

W badaniach nad socjolektem biegaczy postanowiłam uwzględnić metody wskazane przez Piekota, dokonując pewnych modyfikacji, by zniwelować ich niedoskonałości. W celu zwiększenia wiarygodności odpowiedzi ankietowych kwestionariuszem użytym w tej metodzie zamierzałam posłużyć się także jako narzędziem w wywiadzie, podczas którego badacz prowadzi bezpośrednią rozmowę z respondentem i sam zaznacza odpowiedzi (Kvale, Steinar 2004: 33). Zdecydowałam, że notowanie ograniczę do minimum, na rzecz nagrywania. Trochę z konieczności zmuszona więc zostałam do obserwacji uczestniczącej, czyli wejścia w środowisko biegaczy. Dzięki temu jednak kilkanaście razy w miesiącu uczestniczyłam w zawodach w różnych rejonach Polski, podczas których mogłam gromadzić materiał socjolektalny.

Z wykorzystaniem opisanych powyżej metod zebrałam dane do badań pilotażowych, które – zgodnie z metodologią socjologiczną – są konieczne wówczas, gdy: a) obszar badawczy jest penetrowany po raz pierwszy, b) stosuje się nowe metody i narzędzia badawcze lub c) istnieją przesłanki, że założenia z dotychczas przeprowadzanych badań nie mogą być zachowane i należy je zweryfikować (Roszkiewicz 2002: 59–61)⁴. Przygotowane przeze mnie badania pilotażowe miały na celu przede wszystkim przetestowanie kwestionariusza ankiety i wywiadu – sprawdzenie, czy re-

⁴ Na temat socjolektu biegaczy istnieje jedynie opracowanie Marty Szewczuk o charakterze wycinkowym, powstałe bez wykorzystania metody ankietowej. Zob. M. Szewczuk, *Trzy rympały, jedno zawieruszenie, a i tak trzeba było zrobić dokrętkę. Analiza socjolektu biegaczy amatorów*, praca magisterska dostępna w Archiwum Prac Dyplomowych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.

spondent rozumie zawarte w nich pytania, skontrolowanie sposobu reakcji badanych na niektóre pytania oraz weryfikację założenia, że dzięki tak skonstruowanemu narzędziu, uzyskam materiał zawierający jednostki leksykalne charakterystyczne dla języka biegaczy (Gruszczyński 1999: 101).

Sporządzony przeze mnie kwestionariusz ankiety zawierał 13 pytań, głównie otwartych, w których respondent proszony był o opisanie swoich doświadczeń z zawodów, treningów i rozmów z innymi biegaczami. Taka konstrukcja miała sprzyjać użyciu przez ankietowanych jak największej liczby różnorodnych słów socjolektalnych. W efekcie jednak otwarte pytania zniechęcały i badani odmawiali wypełnienia ankiet. Niewiele osób zgodziło się na udzielenie wywiadu. Wyniki kilku, które udało mi się przeprowadzić, pokazują, że za pomocą tych narzędzi nie da się uzyskać materiału socjolektalnego. Widać to na przykładzie odpowiedzi na wybrane pytania:

Pyt. 1.

Proszę opisać znajomemu biegaczowi zawody, które z jakichś powodów najbardziej Pani/Pan zapamiętała/zapamiętał.

Odpowiedzi:

Stałem w tłumie biegnących. Czekaliśmy na znak startu. I bieглиśmy, dobiegliśmy a wynik został nam dany. My. A czas? Był jaki był i na tym poprzestań.

Naprawdę polecam. Masa publiczności, fajne zawody, tanio nawet.

Pyt. 2.

Znajomy biegacz jest pod wrażeniem wyniku, jaki Pani osiągnęła/Pan osiągnął podczas zawodów. Proszę opisać, jak się Pani przygotowywała/Pan przygotowywał do startu, żeby osiągnąć taki wynik.

Odpowiedzi:

Trochę trenowałem, więcej biegałem, a najwięcej duchowo się przygotowywałem i kiedy wystartowałem, dobiegłem, a czas mnie zaskoczył.

Biegam z dwa razy na tydzień. Ostatnie dwa dni jadłem mniej ciężkiego jedzenia. Makaron, jakieś batony. To akurat mega ważne.

Pyt. 3.

Podczas biegu wyprzedzili Panią/Pana mężczyzna z wózkim dziecięcym oraz kobieta biegnąca z psem. Proszę opisać swoje wrażenia z tego momentu.

Odpowiedzi:

Byś widział. Biegnę, a tu obok najpierw facet pcha wózek, a zaraz za nim kobietka z psem. Ciekawe, ile muszą trenować, żeby sobie pozwolić na coś takiego.

Podziw, szacunek i radość. A jednocześnie wspieranie w myślach.

Odpowiedzi te świadczą zatem o nieskuteczności wybranej metody.

Biegacze pozostają ze sobą w silnych relacjach różnego rodzaju oraz cechują się poczuciem odrębności w stosunku do osób, które nie uprawiają tego sportu. Ich środowisko, choć uformowane stosunkowo niedawno, kultywuje swoje tradycje i odznacza się stabilnością, a kontakty osób należących do grupy często wykraczają poza sportowe (Wilkoń 2000: 92). Biegacze utożsamiają się z innymi członkami swojej zbiorowości i czują odrębność w stosunku do osób, które ich języka nie znają. Za pomocą socjolektu wyrażają przyjęty w grupie system wartości, a także zapewniają sobie wysoką rangę we wspólnocie komunikacyjnej (Grabias 1997: 135).

Dzięki obserwacji i nagraniom udało się natomiast uzyskać materiał, który można uznać za typowy dla języka biegaczy, co pokazują transkrypcje dialogów pomiędzy biegaczami:

– *Ale zobacz, że w **planach treningowych** pod maraton nie masz wcale tak dużo **tysiadczków**⁵.*

– *W takich **planach** to bardziej **setki**.*

– *Cztery **setki**, takie krótkie **interwały**.*

– *A **długie wybiegania** jak robisz? W **tempie startowym**?*

– *Nie, w **tlenie biegam**. (Poznań, 10 lipca 2015)*

– ***Maniacką** lecisz?*

– *Nie, ja **dyszek** nie lubię.*

– ***Półówki**?*

– *Na razie tylko **piątki**. (Poznań, 10 lutego 2016)*

Ponieważ zwiad badawczy okazał się pozytywny tylko w przypadku dwóch metod, pozostawały dwa rozwiązania: wykorzystanie w ba-

⁵ Wykscerpowany przeze mnie materiał leksykalny został zweryfikowany w słownikach: *Wielkim słowniku frazeologicznym PWN z przysłowiami*, red. E. Sobol oraz *Wielkim słowniku frazeologicznym języka polskiego*, red. P. Müldner-Nieckowski.

daniach właściwych jedynie nagrywania i notowania (podobnie jak to uczynił Piekot w odniesieniu do socjolektu kulturystów) lub znalezienie innego sposobu badań.

Przyjmuje się, że próba w pilotażu powinna obejmować 5% zasadniczej populacji, która będzie podlegać badaniu. Dokonałam jedynie dziesięciu nagrań oraz przeprowadziłam siedem wywiadów i pięć ankiet. Jednak celem w tym przypadku było nie tyle precyzyjne sprawdzenie zmiennych i wskaźników, ile weryfikacja: a) problemu badawczego, obejmująca przede wszystkim odpowiedź na pytanie, czy problem ten występuje w danej zbiorowości, oraz b) narzędzia badawczego pod kątem jego zrozumiałości. Wyniki przeprowadzonych badań próbnych (zwłaszcza brak materiału zebranego za pomocą ankiet) pozwalają przypuszczać, że biegacze posługują się specyficznym językiem jedynie w kontakcie z osobami, które uprawiają ten sam sport lub są z nim jakoś związane, jak wymienieni przez Kowalikową trener czy znający się na danej dyscyplinie kibice. Badania ankietowe należało zatem zastąpić inną metodą zbierania danych w sytuacjach komunikacyjnych podczas treningu czy zawodów, ale również poza nimi, ponieważ pilotaż potwierdził, że biegacze posługują się socjolektem także wtedy, gdy nie uprawiają aktywności fizycznej.

Na podstawie informacji, które uzyskałam dzięki pilotażowi, zdecydowałam się na zastosowanie zogniskowanego wywiadu grupowego nazywanego też Focusem, polegającego na tym, że moderator prowadzi dyskusję zaproszonych respondentów, dobranych zgodnie z kryteriami wynikającymi z celów projektu. Dyskusja odbywa się według opracowanego wcześniej scenariusza, określającego cele każdego etapu badania (czyli jakie informacje chce się podczas niego uzyskać), czasem (ale nie jest to konieczne) zawierającego także dosłowne brzmienia pytań, które będą zadawane uczestnikom badania. Przebieg dyskusji jest nagrywany (Babbie 2004: 330–331). Metoda miała więc połączyć w sobie cechy ankiety, nagrywania oraz notowania, ponieważ w badaniach brał udział także niezwiązany ze sportem obserwator, którego zadanie polegało na zapisywaniu niezrozumiałych dla niego słów związanych z bieganiem. Dzięki temu można zarejestrować leksykę z jakichś powodów niechcący pominiętą (niezauważoną) przez badacza-biegacza.

Zgodnie z zasadami przeprowadzania wywiadu grupowego będącego wywiadem swobodnym nie wykorzystałam w nim zestandaryzowanego kwestionariusza, a jedynie tzw. dyspozycje do wywiadu, co w tym przypadku polegało na określeniu bloków tematycznych, których dotyczyć miała dyskusja, a także podaniu przykładowych pytań w sytuacji milczenia respondentów.

Celem wywiadu grupowego było uzyskanie jak największej liczby słownictwa z kategorii semantycznych wymienionych przez Ożdżyńskiego, a są to:

- nazwy miejsc rywalizacji sportowej,
- nazwy uczestników imprez sportowych,
- nazwy sprzętu, ubioru, urządzeń i obiektów sportowych,
- nazwy dyscyplin i konkurencji sportowych,
- określenia klubów, stowarzyszeń i organizacji,
- określenia kategorii zawodniczych, cech czynności i przedmiotów spotykanych w sporcie,
- określenia dotyczące organizacji zawodów i przepisów sportowych,
- określenia położeń ciała, ruchów i czynności treningowych,
- określenia stanów psychicznych i fizycznych sportowców,
- określenia dotyczące życia kulturalnego w kręgach sportowych (Ożdżyński 1970: 10).

Odwołując się do powyższej klasyfikacji, a także do ustaleń Marty Szewczuk (pierwszej badaczki, która zainteresowała się leksyką socjolektu biegaczy i dokonała jego systematyzacji w grupach semantycznych, takich jak: trening, zawody, bieg, sprzęt, stany fizyczne, nazwy biegacza, zdrowie, nazwy dystansów, dieta, części ciała) (Szewczuk 2013: 103), w Focusie postanowiłam uwzględnić następujące tematy, tzw. moduły:

1. Zawody sportowe.
2. Ubiór biegacza, akcesoria.
3. Treningi.
4. Kibicowanie.
5. Odżywianie.
6. Kontuzje.

W rozwoju dyskusji podczas wywiadu grupowego miały pomóc następujące pytania:

Ad. 1.

- Na jakich zawodach była Pani/był Pan ostatnio?
- Jak ocenia Pani/Pan ich organizację?
- Jaki osiągnęła Pani/osiągnął Pan wynik?
- Jak często jeździ Pani/Pan na zawody?

Ad. 2.

- W jakim stroju zwykle Pani/Pan biega?
- Od czego to zależy? (pogoda, trening/zawody itp.)
- Czy biega Pani/Pan z telefonem/odtwarzaczem mp3?
- Jaki strój uważa Pani/Pan za najlepszy?

Ad. 3.

- O jakiej porze dnia zwykle Pani/Pan biega?
- Czy biega Pani/Pan sam(a) czy z kimś? (z kolegą, psem).
- Jak wygląda Pani/Pana zwykły trening? Czy ma Pani/Pan określony plan treningowy? Jakie stosuje Pani/Pan techniki?
- Jak często Pani/Pan biega? Czy wykonuje Pani/Pan też inne ćwiczenia?

Ad. 4.

- Czy uczestniczy Pani/Pan w zawodach sportowych również jako kibic?
- Jak często?
- Dlaczego to Pani/Pan robi?
- Jakimi słowami wspiera Pani/Pan zawodników?

Ad. 5.

- Czy stosuje Pani/Pan jakąś specjalną dietę? Czym się charakteryzuje?
- Co zwykle je Pani/Pan przed startem, a co na zawodach i po nich?
- Co Pani/Pan je i pije przed treningiem, podczas biegania i po nim?
- Czy korzysta Pani/Pan z gotowych odżywek białkowych itp.? Jakich?

Ad. 6.

- Jak często doznaje Pani/Pan różnego rodzaju urazów? Jakie to urazy?
- Jakie części ciała są najbardziej narażone na kontuzje?
- Jak należy trenować, żeby wyeliminować lub ograniczyć kontuzje?
- Jak wygląda Pani/Pana trening w przypadku kontuzji?

Badania tą metodą przyniosły zamierzone efekty, tzn. udało się uzyskać materiał zawierający jednostki leksykalne typowe dla języka biegacza. Świadczą o tym transkrypcje przykładowych fragmentów nagrań:

- *Najlepiej wytrzymałościówkę robić w tętnie 75%.*
- *Masz na myśli OWB1?*
- *Tak, bieg wolny.*
- *A bieg ciągły?*
- *Ciągły to w drugim zakresie.* (Poznań, 25 lipca 2015)

– *Ja ostatnio Poznań bieglem.*

– *I jak?*

– *Życiówka była, ale na końcu musiałem lecieć w trupa.* (Poznań, 13 lutego 2016)

W przypadku materiału pisemnego problemu rzeczywiście nie stanowiło jego zbieranie, lecz ustalenie, z jakich źródeł należy skorzystać. Początkowo dokonałam jedynie analizy próbki tekstów z prasy, książek i stron internetowych⁶ w celu sprawdzenia, czy te źródła zawierają jednostki socjolektalne. Wybrałam losowo fragmenty czasopisma „*Runner's World*”, książki Pauli Radcliffe *Sztuka biegania* oraz wpisy ze strony internetowej *treningbiegacza.pl*, oczywiście ze świadomością, że do badań właściwych zakres ten nie wystarczy. Analiza próbek potwierdziła obecność leksyki socjolektalnej w tego typu źródłach, a więc słuszność ich uwzględnienia podczas gromadzenia danych.

Z metody ankietowej zupełnie nie zrezygnowałam, lecz wykorzystałam ją jako potwierdzenie i ewentualne uzupełnienie materiału zebranego w inny sposób. Respondenci otrzymali listę dziesięciu losowo wybranych leksemów socjolektalnych wyekscerpowanych inną metodą i zostali poproszeni o zaznaczenie oraz wyjaśnienie sensu znanych im słów. Ostatnie pytanie kwestionariusza miało na celu sprawdzenie świadomości językowej badanych, których zadaniem było podkreślenie wyrazów uznanych przez nich za typowe dla języka biegaczy.

Pilotaż dostarczył informacji na temat słuszności przyjętej procedury badawczej, przede wszystkim użytych narzędzi, które – po odrzuceniu pierwotnej wersji kwestionariusza ankiety – można uznać za skuteczne. Przeprowadzone badania próbne przyczyniły się do tego, że badania właściwe przebiegły zgodnie z założeniami i pozwoliły na zebranie odpowiednich danych.

⁶ Pominęłam uwzględniony w klasyfikacji Ożdżyńskiego przekaz radiowy i telewizyjny, ponieważ programy i audycje dotyczące biegania w tych mediach są sporadyczne, w dodatku prowadzone przez prezenterów i redaktorów, a jak pokazały badania pilotażowe, biegacze w kontaktach z osobami spoza środowiska raczej nie używają leksyki socjolektalnej.

Bibliografia

- Babbie E., 2004, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa.
- Grabias S., 1997, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Grabias S., 2001, *Środowiskowe i zawodowe odmiany języka – socjolekty*, w: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin, s. 235–253.
- Gruszczyński L., 1999, *Kwestionariusze w socjologii: budowa narzędzi do badań surveyowych*, Katowice.
- Grzenia J., 2006, *Zasady komunikacji internetowej*, w: *Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa, s. 311–344.
- Grzeszkiewicz-Radulska K., 2012, *Metody badań pilotażowych*, „Folia Sociologica”, t. 42, s. 113–141.
- Kijak A., 2017, *Język środowiskowy w nowych mediach (na przykładzie komunikacji biegaczy)*, „Prace Komisji Językoznawczej” Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. 26 (w druku).
- Kołodziejek E., 1987, *O ekspresywności i emocjonalności słownictwa marynarzy*, „Przegląd Zachodniopomorski”, z. 4, s. 175–186.
- Kołodziejek E., 1990, *O gwarze marynarzy i subkulturze marynarskiej – propozycje badawcze*, „Socjolingwistyka”, nr 9, s. 129–139.
- Kołodziejek E., 1990, *Zapożyczenia w gwarze marynarzy (typy i funkcje)*, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 112–118.
- Kołodziejek E., 2005, *Człowiek i świat w języku subkultur*, Szczecin.
- Kowalikowa J., 1997, *Sport a język*, w: *Kultura fizyczna. Sport*, red. Z. Krawczyk, Warszawa, s. 377–382.
- Kvale Steinar S., 2004, *InterViews. Wprowadzenie do jakościowego wywiadu badawczego*, Białystok.
- Moch W., 2005, *Socjolekt czy język subkultury – kwestia ciągle dyskusyjna*, „Linguistica Bidgostiana”, t. 2, s. 170–179.
- Ożdżyński J., 1970, *Polskie współczesne słownictwo sportowe*, Wrocław.
- Ożdżyński J., 1979, *Mówione warianty wypowiedzi w środowisku sportowym*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Pędzich B., 2012, *Jak powstaje socjolekt? Studium słownictwa paralotniarzy*, Warszawa.
- Pędzich B., Zdunkiewicz-Jedynak D., 2011, *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka (system – teksty – norma – kodyfikacja)*, Warszawa, s. 263–274.
- Piekot T., 2008, *Język w grupie społecznej. Wprowadzenie do analizy socjolektu*, Wałbrzych.
- Roszkiewicz M., 2002, *Metody ilościowe w badaniach marketingowych*, Warszawa.

- Słownik polskich leksemów potocznych*, red. W. Lubaś, t. 1–7 (A–Oż), Kraków 2001–2013.
- Szewczuk M., 2013, *Trzy rympały, jedno zawieruszenie, a i tak trzeba było zrobić dokrętkę. Analiza socjolektu biegaczy amatorów*, praca magisterska dostępna w Archiwum Prac Dyplomowych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Warszawa 2003–2006.
- Walczak B., 2010, *O językach, które odchodzą*, w: *Polskie języki. O językach zawodowych i środowiskowych*, red. M. Milewska-Stawiany, E. Rogowska-Cybulska, Gdańsk, s. 21–33.
- Wielki słownik frazeologiczny*, red. P. Müldner-Nieckowski, Warszawa 2004.
- Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, red. E. Sobol, Warszawa 2005.
- Wilkoń A., 2000, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice.

Strony internetowe:

ue.poznan.pl

spisbiegaczy.pl

treningbiegacza.pl

The role of pilot study in the research of sociolect (based on the communication between runners)

SUMMARY

The article is a research report on the conduct pilot studies on sociolect runners. Author describes methods using to collect the research material this environmental language: content analysis, structured interview, questionnaire, focus and observation. The analysis concerns the oral contact and online forms of communication between runners. The research material comes from the following sources: observation, papers, books about running and online sources: blogs of the runners, runner forums, Facebook discussion groups, online magazines for runners and websites devoted to running. The aim of the article is to show how an important role in research play a pilot study, which are necessary to check the correctness of the established test procedure and contribute to greater effectiveness proper research.

Key words: sociolect, running, methodology, pilot study.

O Autorce:

Agnieszka Kijak – doktorantka w Zakładzie Frazeologii i Kultury Języka Polskiego UAM. Zainteresowania badawcze: onomastyka, kultura języka, związki filozofii z językoznawstwem.

E-mail: agnieszka.kijak@vp.pl